

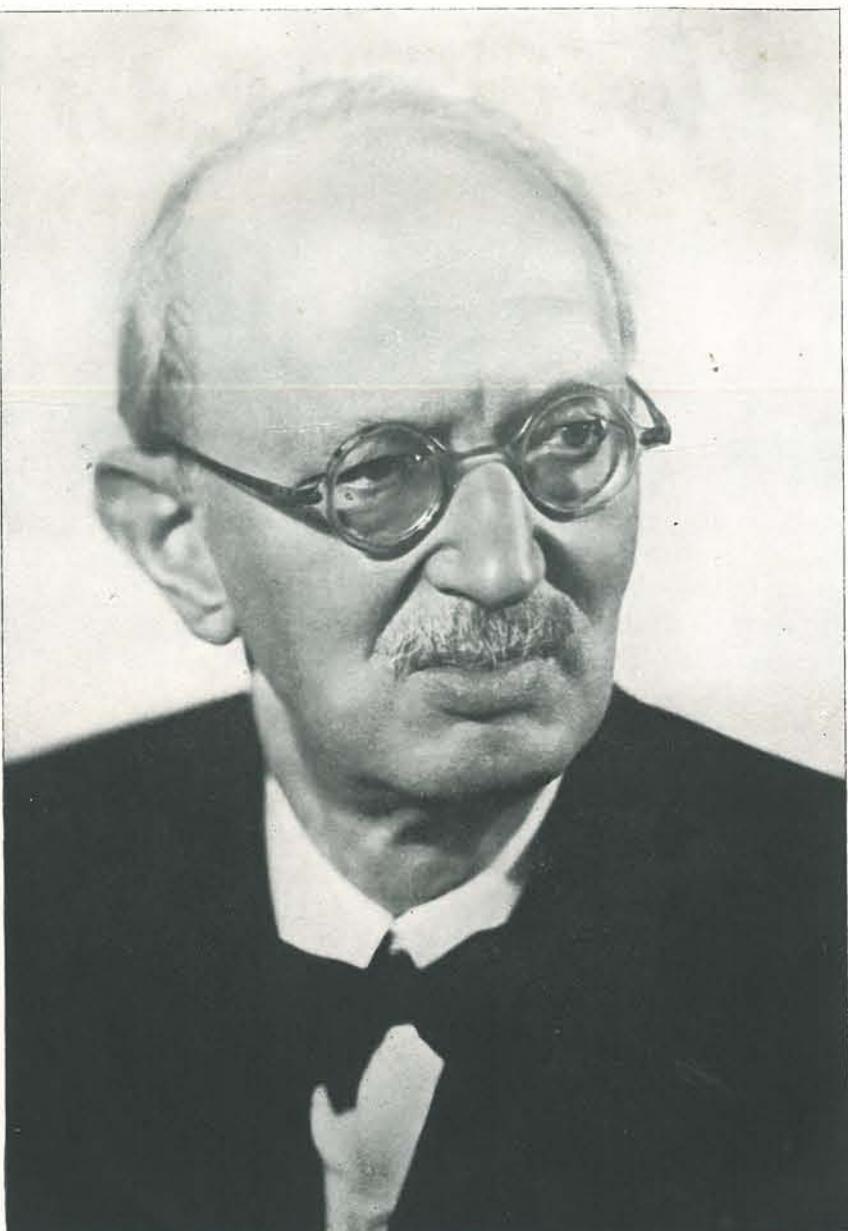

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Sekce filosofie-historie

VÝBOR ROZPRAV A STUDIÍ
VÁCLAVA VOJTÍŠKA

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD
Vědecký redaktor Dr Zdeněk Fiala

VÝBOR
ROZPRAV A STUDIÍ
VÁCLAVA VOJTIŠKA

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
PRAHA 1953

*Na počest sedmdesátých narozenin
akademika Václava Vojtíška
vydala Československá akademie věd*

Akademik Václav Vojtíšek je rodilý Pražan (nar. 9. srpna 1883), který nejen svými životními osudy, nýbrž i největší částí svého vědeckého zájmu zůstal s Prahou nerozlučně spojen po celý život. Po ukončení vysokoškolských studií vstoupil do archivu hl. města Prahy a od r. 1921 se ujal jeho vedení. Archiv města Prahy byl již od doby působení Josefa Emlera přední dílnou českých pomocných věd historických — takřka po bočkou university pro tento obor — a bylo tedy jen pokračováním této staré tradice, že Vojtíšek jako archivář Prahy zaujal místo i za univerzitní katedrou, nejdříve jako docent a od r. 1928 jako profesor pomocných věd historických. Pražský městský archiv řídil Vojtíšek až do okupace a za léta svého působení jej vybudoval v nejlépe zařízený a vybavený městský archiv v našem státě. Německá okupace znamenala pro Vojtíška přerušení jeho živočinného díla. Byl odstraněn z vedení archivu, zavření university znemožnilo mu další výchovu mladého vědeckého dorostu, činnost, které se vždy věnoval a i dnes věnuje s neobyčejným úsilím a upřímnou láskou. Hlavní katastrofa se přivalila na samém konci války. Nacistické zbraně zničily v poslední chvíli před osvobozením Prahy Staroměstskou radnici a v ní i velkou část pokladů a zařízení městského archivu; mimo to se staly oběti požáru i připravené Vojtíškovy práce o dějinách Prahy a Karlovy university. A je jistě třeba zvláště ocenit, že Vojtíšek ani po této pohromě neklesá na mysl, nýbrž snaží se rychle zachránit, co bylo možné, a začíná s novým budováním pražského městského archivu. Přitom přednáší na universitě, jako správce universitního archivu vede pátrání po universitních insigniích a archiválních, které z tohoto archivu nacisté uloupili a odvlekli, pečeje o obnovu Karolina i o přípravu jubilejních slavností universitních. Snad jen několik lidí ví, jakou úžasné intenzitu musil Vojtíšek vyvinout v letech 1945—48, aby dostál všem svým mnohostranným povinnostem. Odcházeje před několika lety z městského archivu na zasloužený odpočinek, mohl však odevzdat svému nástupci tento ústav zabezpečený a zotavený z nejhoršího.

Vědecký zájem Vojtíškův je značně široký a zaujímá celou řadu problémů. Největší pozornost věnoval pochopitelně minulosti Prahy, jejímu vývoji a správě; s tím souvisí i jeho zájem o jiná česká města a na prvném místě o významnou instituci našich měst v minulosti — o městské knihy. Už před Vojtíškem bylo u nás mnoho čerpáno z městských knih, avšak především jen po stránce obsahové. Teprve studie Vojtíškovy za-

ložily u nás diplomatiku městských knih a ukázaly, jak je možné využít těchto pramenů pro poznání městské správy a forem právního života v našich městech ve středověku. Z nejdůležitějších studií tohoto oboru uvádíme alespoň „Manuály radní Nového města Pražského z let 1548 až 1553“ (1911), „O studiu městských knih českých“ (1916), „Soud a rada v královských městech českých“ (1922) a nejvýznamnější oporu k diplomatice našich městských knih, „Vývoj městských knih v Československé republice ve světlotiskových ukázkách. Řada I, Knihy pražských měst“ (1928–31).

Praze a jejímu archivu věnoval Vojtíšek množství studií a článků, které není všechny možné ani zachytit. Nejdůležitější pojednání o pražském archivu je „Archiv hlavního města Prahy (o jeho vývoji, sbírkách a významu)“, vydané v roce 1933; o Staroměstské radnici, dřívějším sídle městského archivu, pojednává obsáhlá rozprava „Staroměstská radnice. O jejím významu a památkách“ (1923). Vedle toho napsal Vojtíšek množství článků o nejrozmanitějších otázkách z minulosti Prahy (z toho zvláště kniha „Z minulosti naší Prahy“ 1919), z nichž je jasné patrné, že dějiny Prahy, střediska a hlavy českého národa, nebyly pro jejich autora nikdy věcí jen vědeckého zájmu, nýbrž přímo kusem jeho srdce. Pod jeho vedením vycházel i „Sborník příspěvků k dějinám města Prahy“, který měl úkolem zpřístupňovat fondy městského archivu a přinášet studie o různých důležitých otázkách z dějin Prahy.

Vedle minulosti Prahy upoutala Vojtíškův zájem i minulost Karlovy university. Hájil vždy důsledně zásadu, že nejstarší universita střední Evropy byla založena pro Čechy a český národ. Mnohokrát vystoupil Vojtíšek na obranu práv Karlovy university proti útokům šovinistických — a později nacistických — profesorů pražské university německé, aby ukázal, že tato naše nejslavnější vysoká škola byla vždy „ústavem českého státu a národa“. Zvláštní místo mezi jeho rozpravami o univerzitě zaujmá rozhodný protest proti jejímu znásilnění nacistickými úřady v r. 1939, otištěný jako závěrečná studie tohoto sborníku.

Pokud jde o ostatní obory pomocných věd historických — kromě diplomatiky městských knih — věnoval i tu Vojtíšek svůj zájem řadě otázek, z nichž nejdůležitější je významný příspěvek k české diplomatice z doby vlády Jana Lucemburského, „O zlomku komorního registra krále Jana z r. 1312“ (1931) a jediný u nás zatím shrnutý výklad o dějinách nejdůležitější ústřední instituce starého českého státu, „Vývoj královské české kanceláře“ (1936). Ve sfragistice a heraldice věnoval Vojtíšek pozornost pečetím a erbům našich měst a našim státním znakům.

Zcela zvláštní místo zaujmá ve Vojtíškově díle thematika archivní. Stačí si uvědomit, že Vojtíšek je původce nových názorů na archivy u nás, že jeho definice archivu se stala u nás všeobecně přijatým pra-

vidlem a že základní příručkou pro archiváře městské zůstává stále jeho rozprava „O archivech městských a obecních a jejich správě“ (1924), aby jasně vynikl jeho zcela mimořádný význam pro naše archivnictví. A dodejme k tomu, že se Vojtíšek i svým vlastním příkladem snažil o vytvoření nového typu městského archiváře, ne zatrpklého strážce písemných památek minulosti, ale člověka aktivního, který by byl ústředním činitelem v osvětové činnosti města, popularisátorem dobrých a pokrokových tradic jeho minulosti, který by z archivu vytvořil instituci, plnou vědeckého ruchu, která by při tom plnila i důležité úkoly přítomného života.

Tím se dostáváme k poslednímu — a snad nejkrajinějšímu — úseku Vojtíškova působení, k jeho činnosti přednáškové a publicistické. O Vojtíškovi není možné říci, že by se byl někdy uzavíral ve své vědecké pracovně, naopak, s neumdlévající a naprostě nezřístitou horlivostí přednášel, poučoval, psal do novin a časopisů, aby osvětlil a vyložil veřejnosti nejrozmanitější — a často palčivé — otázky z minulosti vlasti, Prahy, Karlovy university, z archivnictví atd. Tato jeho činnost za okupace nejen neochabla, nýbrž naopak — pokud to bylo možné — vzrostla, a je nutné zdůraznit i nebojácný a vzdorný obsah jeho přednášek a statí z té doby.

Zachytili jsme tu takřka jen v telegrafické zkratce bohatou a významnou životní činnost poctivého českého vědce, který byl po celý svůj život svázan se svou zemí poutem nejpevnějším — láskou k rodné Praze a úctou k její slavné minulosti.

Lidově demokratická republika odměnila celoživotní velkou a dobrou práci Vojtíškova. Při zřízení Československé akademie věd byl presidentem republiky jmenován akademikem a vešel tak jako první český archivář do této vrcholné instituce naší vědy.

K jeho sedmdesátým narozeninám je Akademii vydáván tento sborník jeho nejdůležitějších studií a rozprav, který představuje výbor prací z rozmanitých oborů jubilantovy činnosti. Ale jistě ještě časem přibudou nové. Vždyť Vojtíšek je pln plánů a pracovní energie, která vydá ještě plody bohaté a živé.

16. února 1953.

Zdeněk Fiala

cum aliquis se defendendo affugerit ad propriam domum, si aliquem occiderit, tenetur mortuus talem culpam solvere. Infra rastam unam nullus presumat cervisiam braxare; et si quis presumpserit, abiudicatus est bonis suis et collo suo. Fur sive falsarius si inventus fuerit, non alias nisi ibidem suffocetur. Et si quis aliquem interficerit, caput pro capite ponderetur. Quicumque temerarius intraverit domum alicuius et [hospes] aliquem occiderit, solvat in domo VI solidos et extra VI; et si velit dampnificare aliquem violenter, solvat iterum VI solidos in domo et extra sex. Si [quis] alapam dederit, manu careat aut quinque talenta solvat et iudici LXXII [solidos]. Infra milare faber, textor, calcifex aut qualiscumque artifex non compareat nisi in eadem civitate. Molendinum solvat VIII⁰ modios siliginis et IIII tritici et IIII solidos denariorum. Si non sufficit molendinum reddere ista, que prediximus, pendeat in gracia regine et in consilio civium. Item molendinum debet habere XXⁱ iugera agri et IIII subsides et piscatorem. Mercatores domos habentes nullum thelonium solvant, sed in transitu aque dimidium. In Kletska sicca ligna libere herbasque habeant, excepta viridi queru. Pastor cum grege vadat libere in eadem silva. Insuper nulli iudicio subiaceant pro vita et bonis, qui meruerint, nisi in eadem civitate. Et illi, qui Petrum occiderunt, omnium habeant inimiciciam et pro malefactoribus habeantur. Omnis homo in via pergens infra rastam pacem habeat de manu mea et filiorum meorum, qui pergendo querit forum. Civibus nostris in eadem civitate talem libertatem damus, <quod nullum thelonium solvant per totam terram Moravie et Bohemie. Hanc eciam libertatem eis concedimus> quod nullum tributum solvant infra decem annos. Huius rei t stes sunt Pardus, Twridle, Zudomir, Bun, Ninco, capellani predicti Schedron, Marquardus. Datum anno Domini millesimo CCXXVIII⁰.

(Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi k 60. narozeninám. — V Praze 1928.)

O PRIVILEGIU KNÍŽETE SOBĚSLAVA PRO PRAŽSKÉ NĚMCE A JEHO KONFIRMACÍCH

Privilegium knížete Soběslava, dané pražským Němcům někdy v letech 1174—1178, má veliký význam netoliko pro otázku právních řádů starobylé osady německých kupců v pražském podhradí, jež byla původně na Poříčí a časem přesunula těžisko ke kostelu sv. Mikuláše při tržišti, nýbrž i pro otázku vzniku prvního pražského města. V této příčině jde o to, zdaž první město pod pražským hradem, potomní Staré nebo Větší město pražské, mělo ve svých ústavních počátcích přímou souvislost s osadou německých hostů, připomínající se už od doby krále Vratislava, a zdaž, vzniknuvši její přeměnou, učinilo její výsadní listinu základem svých práv, či vešlo v život ne nenáhlým vývojem, nýbrž zcela samostatně, zvláštním právním aktem panovnickým, založením, ať od prvních dob přijalo starou německou osadu úplně do svého svazku nebo ponechávalo jí některý čas jistou právní samostatnost. Řešiti tento problém pokoušeli se rozmanití badatelé a jejich závěry značně se rozcházejí.¹⁾ Nezáleží na tom, v čem tkví tyto rozdíly, poněvadž výklad by se nemohl obejít bez posuzování i jiných souvisících pramenů a zavedl by, avšak to je významné, že Soběslavovo privilegium téměř veskrze bylo přijímáno za pravé a nepochybné, a leda v jednom, dvou místech připouštělo se porušení, ačkoliv v tom nebylo dosaženo souhlasu všech. Poněvadž Soběslavova listina, naležící mezi starobylé české dokumenty, je prvořadým pramenem dějin města Prahy a právních dějin českých, přes dosavadní názory zasluzuje kritického zhodnocení, aby bylo jistu, do které míry lze jí použít v historických úkolech.

Při listinné kritice je důležité, v kterém způsobu se listina zachovala. Při Soběslavově privilegiu je nesnáz, že není jeho originál, nýbrž že se jeho znění nalézá inserováno v konfirmaci krále Václava I. a s ní zase v stvrzovací listině Přemysla II. a spolu s ní ještě v konfirmačním privilegiu Jana Lucemburského, kteréž, jako předcházející konfirmace,

¹⁾ Přehled mínění podává J. Čelakovský, O začátcích ústavních dějin Starého města pražského (zvl. otisk ze Sborníku věd právních a státních IV.) Praha, 1904, str. 3 sl.; A. Zycha, Prag, Ein Beitrag zur Rechtsgeschichte Böhmens im Beginn der Kolonisationszeit, Prag, 1912, str. 3 nsl.; V. Vojtíšek, Kapitoly z právních dějin československých měst ve Věstníku Svazu českoslov. měst XII, 1924, str. 247 sl. Dalekosáhlé vývody Bretholzovy jsou nevědecké.

neexistuje v originálu, nýbrž je povědomo jen v opisech. Tyto opisy jsou dva, jeden vložený do pamětní knihy Starého města pražského z počátku 15. století, druhý v novoměstském právním rukopise z r. 1448. Mladší opis je spolehlivější, třebas že starší byl pořízen z úředních důvodů do úřední knihy, a podle něho byla provedena poslední edice, ačkoliv i s přihlášnutím k staršímu exempláři.²⁾ Vcelku toto vydání nepřineslo nových možností ani v příčině listiny Jana Lucemburského ani v příčině jejího jádra, Soběslavova privilegia.

Listina knížete Soběslava II., jak se dochovala, bere Němce, sídlící v pražském podhradí, ve zvláštní knížecí ochranu a povoluje jim, aby, jsouce od Čechů rozdílní národností, také byli od nich odděleni zákonem a zvyklostmi a žili „secundum legem et iusticiam Theutonicorum“, jak měli už právo od Soběslavova děda krále Vratislava. Při tom se jim dává moc, aby si k svému kostelu volili faráře, ovšem s potřebou biskupského potvrzení, a také vlastního rychtáře, a vydává se ustanovení o jejich vojenských povinnostech, o knížecím právu soudu a pokut v těžkých jejich vinách, při hlavě, krádeži a porušení míru, a o soudní kompetenci jejich rychtáře; v souvislosti s tím se upravuje právní poměr Němců k jiným obyvatelům, Čechům, Románům a Židům, a se zdůrazněním, že jsou svobodní lidé, jsou zbavováni břemene dávati nocleh hostům a příchozím; avšak povoluje se jim, aby mezi nimi podle jejich práva a řádů mohli žít příchozí a hosté, kteří by k tomu měli vůli, ať by přišli z kterýchkoliv zemí. Nadto jest Němcům zajištěno, že nebudou zatýkáni a vězněni, budou-li usedlí nebo budou moci postavit rukojmí, a vedle několika vět omezujících jejich trestnost v určitých případech, je zdůrazněno, že za otcovy viny nemá trpěti rodina; a také při objevení tajné krčmy v Němcově domě má být jat toliko domácí pán a nikdo jiný.

Rozebírá-li se podrobněji znění Soběslavovy listiny, shledá se v něm stylisace i termíny, které zarázejí, a věcné důvody ještě podivnost a nápadnost některých míst zesilují. Nemůže však stačiti, co stačilo Juritschovi, že pro nedostatek arengy a koroborační formule prohlásil listinu v zachované podobě za podezřelou.³⁾ Chybění těchto formulí, zvláště v tak starých dobách, nelze pokládati za závažný argument, vlastně nepadá vůbec na váhu. Za to zasluhuje povšimnutí, praví-li se v dispoziční části listiny: „*Plebanum, quem ipsi (Theutunici) libenter elegerint, ad ecclesiam eorum concedo et iudicem similiter, et episcopus petitioni eorum nullomodo contradicat.*“ Tato formulace je logicky ne-

²⁾ Z. Kristen, Privilegium Němců pražských v Českém časopisu historickém XXVIII, 1922, str. 157. Starší edice uvádí G. Friedrich v Cod. diplom. Boh. I, str. 255, č. 290, vydávaje Soběslavovo privilegium. Kristen předeslal svému vydaní poznámky zvláště o rukopisech, v nichž se opisy zachovaly, a o způsobu, jak vznikly tyto opisy.

³⁾ G. Juritsch. Die Deutschen und ihre Rechte in Böhmen u. Mähren im XIII. u. XIV. Jhdte, Mies, 1905, str. 163.

možná, slova „iudicem similiter“ musí být pojímána dodatečnou vsuvkou, a jejich nepatřičnost k prvotnímu znění je jistá také proto, že se o rychtáři v těch místech jinak vůbec nemluví, a že při rychtáři musili bychom spíše slyšet o jeho ustanovení knížetem nebo potvrzení knížetem a ne o splnění žádosti Němců od biskupa, kdyby byla německé obci skutečně už tehdy dána svobodná volba rychtáře. Ale jestliže volba faráře všeobecně naležela patronu kostela, byť za biskupova potvrzení, a také v tomto případě odpovídá běžnému stavu, svobodné rychtářské volení, zejména bez potřeby panovnického schválení, bylo by na tu dobu něco neslychaného, když ani v říšských městech do toho času vývoj městské samosprávy k tomu nedospěl, a česká města, vznikající ve 13. století, takového práva neznala.⁴⁾ Věří-li zvláště Zycha na možnost této přednosti německé obce,⁵⁾ opírá se o nejisté prameny, a neuvědomuje si vůbec zvláštního postavení kupecké osady cizinců; kdyby byla bývala nadána svobodnou volbou rychtáře, účinkem by byla i ujma práv, jež si v listině kníže vyhrazoval. Německá osada zajisté měla vlastního rychtáře s jistou kompetencí, ale nepochybně jej zřizoval panovník nebo jeho úředníci, třebas snad i ze členů obce. Podobně, jako tento passus, působí při čtení listiny zvláštním dojmem věta: „*Noveritis, quod Theutunici liberi homines sunt.*“ Všechna listina je totiž tak složena, že kníže Soběslav v první osobě mluví ke všem přítomným i budoucím, nikoho přímo neoslovuje. Proto zvolání k veřejnosti 2. osobou, která se tu ozývá, ruší složení listiny a působí podezření o jeho původu.⁶⁾ Ovšem tento poukaz sám o sobě nestačil by k zavržení, zvláště když věcně mohl by se viděti souhlas tohoto místa s úvodem, kde se mluví o národní rozdílnosti Čechů a Němců a o nutném proto oddělení v právu a zvyklostech i o svobodné volbě faráře (byť ne rychtáře), a když věta bezprostředně předcházející pronáší: „*quod liberi (homines) sint ab hospitibus . . .*“

⁴⁾ V. Vojtíšek, Soud a rada v královských městech českých ve Sborníku věd právních a státních XXI, 1921, str. 41 a j.

⁵⁾ A. Zycha, I. c., str. 148, 149; Zychovy vývody jsou obráceny zvláště proti Čelakovskému, O začátcích ústav. dějin Starého města praž., str. 35, pozn. 63, který si věci povšiml už ve starší rozpravě O soudní pravomocnosti panovníka a jeho úředníků nad církevními korporacemi a královskými městy v Čechách, Právník XVIII, 1879, str. 146. Čelakovský zvláště upozorňuje na logický nedostatek, a ten by se nedal objasnit ani výkladem Čelakovského, který dříve chtěl připustit a pak asi opustil, že slova „iudicem similiter“ mohla by se vztahovat toliko na „concedo“, nikoliv také „libenter elegerint“, takže by mohla znamenati ustanovení rychtáře, ne však jeho volné volení. Sloveso „concedo“ mělo by tak dvojí smysl, a to je nemožné.

⁶⁾ Na to upozornil už Juritsch I. c., str. 163 (a také Friedrich I. c., I, str. 565); ale Zycha, I. c., str. 236, pochybnosti odmítá; prý totiž zvolání ve 2. osobě k veřejnosti je ve spojení se starší zvyklostí oznamovat důležitá knížecí právní pořízení lidu na tržišti.

Proto Novotný⁷⁾ hájí této zásady, avšak že je to přece jenom vsuvka, to dotvrzuje věta rovnou se připojující: „Quicunque advena vel hospes de quacunque terra veniens cum Theutunicis voluerit manere in civitate, legem et consuetudinem Theutonicorum habeat“; tato věta souvisí přímo s větou o zproštění od přechovávání hostů, poutníků a příchozích, je jejím logickým pokračováním, a vložení passu o německé svobodě v těchto místech nemá smyslu ani účinu. Ale jestliže takto část listiny o právu přijímati do německého společenství hosty a příchozí je uvedena za pravou, původní, dlužno podotknouti, že termín „civitas“ nemůže být ze Soběslavovy doby, nýbrž je pozdější přídavek.

Slovo „civitas“ nevyskýtá se v Soběslavově privilegiu jen v tomto spojení, nýbrž ještě na jednom místě, kde se mluví o trestu zloděje; bude-li zloděj chycen ve dne, bude veřejně vymrskán a „civitatem abiurabit“. Není třeba se šířiti, že slovo „civitas“ je nemožné pro 2. polovinu 12. století v jiném významu nežli hrad, poněvadž v českých zemích nebylo ještě měst a německá obec v Praze nebyla také nijak blízká podstatou těmto právním útvaram. To je vidět i z toho, že se na jiném místě bydlištěm Němců jmenují „vici“ — „si per vicos Theutonicorum aliquis in nocte ierit“ — a to ukazuje na neuzavřenosť a nejednotnost jejich sídla, na to, že nebyli obcí ani teritoriálně vymezenou ani reální, a té představě neodporuje, praví-li se na začátku listiny, že je určena Němcům, „qui manent in suburbio Pragensi“. Jestliže se ještě přihlédne, že tam, kde se Němcům dává povinnost střežiti Prahy při každé bráně⁸⁾ 12 štíty, když by se kníže vydal na tažení mimo českou zemi, rozumí se patrně pražský hrad pouhým slovem „Praga“, je tu čtveré označení: Praha, suburbium Pragense, vici a civitas, hrad, podhradí, t. j. pojmenování všeho místa a osídlení pod hradem bez určitých hranic, ulice nebo vsi německé, ale nijak se nehodí název „civitas“. Ten totiž nemůže být po kládán ani jménem ne osady, nýbrž německé obce,⁹⁾ souhrnu obyvatelstva pod personálním německým právem, zvláště když městská korporace má obyčejně, ovšem později, jméno „communitas, universitas“, a také jako právnická osoba přichází k platnosti až ve 13. století. Tedy výraz „civitas“ nenáleží do listiny Soběslava II., a proto lze pokládati

⁷⁾ České dějiny I. 2. Praha, 1913, str. 1028; je tu vysloveno mínění, že zdůraznění svobodnosti se děje, „patrně aby tím ostřejí vyniklo, že třeba svobodni, prosti jsou rozličných břemen, jimž svobodní podléhali“.

⁸⁾ Slova „circa quamlibet valvam“ mohou být nedůležitým dodatkem z doby, kdy už existovalo město pražské a význam prvního určení se zatemňoval; proto se také rozcházejí oba opisy.

⁹⁾ Tak chce termín udržeti Zycha l. c., str. 235, odvolávaje se na J. Lipperta, Socialgeschichte Böhmens II. Wien, 1898, str. 132 i na Čelakovského, l. c., str. 8, který vykládá termín „civitas“ „buď za kolektivní označení pro hrad Pražský, jeho podhradí a obyvatele v něm sídlící anebo pro německý svazek obecní na podhradí Pražském, jehož obyvatel pocházejíce asi z cizích měst a provozujíce městské živnosti mohli se zváti po cizím způsobu cives“.

slova „in civitate“ a „civitatem abiurabit“ za vsuvky, nesouvisící s prvním zněním, ačkoliv se netřeba dotýkat platnosti vět, v nichž jsou položeny. Naopak věcně jsou tyto věty v dobrém spojení s ostatním textem, a není důvodů, aby bylo nutno předpokládati větší vložku v listině.

Pozoruhodné je ještě místo, kde se předpisuje: „It. si Boemus vel Romanus vel quisunque inculpaverit Theuticum, tunc camerarius summus debet mittere nuncium suum ad iudicem Theutonicorum et ipse iudex Theutonicorum iudicabit causam illam, et ibi nichil plus pertinet ad camerarium[!]“ Tu je zvláštní termín „camerarius summus“, který se sice ojediněle objevuje už koncem 12. století, ale teprve ve století 13., snad od pozdějších let krále Václava I. nabývá platnosti.¹⁰⁾ Ale přece nemusil by být závadou; důležité však je, že se na tomto místě spojuje s hodností nejvyššího komorníka soudní působnost, která by mu náležela nad knížecími statky a důchody a z níž by německá osada byla vlastně eximována. A právě taková exempce nezdá se možnou v čas panování knížete Soběslava, a všechna věta spíše se jeví ohlasem pozdějšího stavu, kdy se nejvyšší komorník omezoval na činnost v zemském soudu; mimoděk lze si vzpomenouti na pravidlo 14. věku, že „drží místo královo na soudě zemském, maje moc právu pomáhati skutečně“. Proto měl také komorníky ve své moci, kteří poháněli strany k soudu, dopomáhali stranám k právu a vykonávali nálezy. A tak nejvyšší komorník nebo zemský komorník jeví se v privilegiu Soběslava II. s funkcí, která je plně prokázána až v době mnohem pozdější, až po organisaci zemského soudu a po přenesení správy korunních statků a důchodů s nejvyššího komorníka na podkomořího, kdy se pravomoc nejvyššího komorníka ustálila.¹¹⁾ Ale takový stav je myslitelný nejdříve až v 2. polovině 13. století, kdy i městská práva se upevnila, ne-li ve století 14; Lippert má za to, že v titulu „camerarius summus“ jde o částečné zlepšení pozdějšího písáře, jenž opisoval listinu a upravil, co se mu zdálo jeho době věcí nepřiměřenou, Zycha nechce to popírat, ač ovšem odstavec v nejménším nepodezírá; ale nezbývá nežli všechnu větu mít za interpolaci. Nejen pro anachronismus spojený s termíny — proti „camerarius summus“ staví se v témže významu¹²⁾ v téže větě „camerarius“ — nýbrž i pro všeobecnost zásady, která odporuje jiným ustanovením listiny, vyhrazujícím určité činy ke knížecímu soudu, a že v městském právu dlouho trvalo,

¹⁰⁾ Lippert l. c., I, str. 239. Nejstarší zřetelný doklad titulu „camerarius summus“ je v listině biskupa a knížete Jindřicha z let 1195—1197. (Friedrich, Codex dipl. Boh. I, str. 323, č. 356.)

¹¹⁾ J. Čelakovský, Úřad podkomoří v Čechách, Praha, 1881, str. 4, 8; Lippert l. c., I, str. 239.

¹²⁾ A. Zycha, l. c., str. 143 pozn. 2. a 236 má za to, že označení „camerarius summus“ stojí v protivě k slovu „camerarius“, které znamená pouhého posla, kdežto první název dvorského úředníka; ale tento výklad je věcně naprosto nemožný.

když se ujalo v českých zemích, nežli se dospělo k tomu, aby měšťan náležel před městského rychtáře a městský soud ve všech případnostech, a zvláště jestliže by žalobu na něj vznesla osoba z vyššího stavu.

Také se zdá, že pravidlo: „*Quidquid faciunt Theutunici, non capiuntur nec in carcerem ponuntur, si habuerint fideiussores vel domum propriam*“, nehodí se duchem do doby, do níž se Soběslavův list klade. Jeť zejména jisté, že tato věta odporuje závěrečnému článku listiny, kdež se mluví: „*Si thaberna occulta fuerit in domo Theuthunici inventa, ipse dominus domus capiatur presente iudice Theutunicorum vel eius nuncio, et nullus alter.*“ Nelze si mysliti, že by v příčině tajných krčem mělo býti s Němci jinak jednáno, nežli při jiných i těžkých zločinech — věta o nalezení krčem a o zatčení jen pána domu, ne koho jiného, je ve shodě s jinými ustanoveními, zvláště že za otcovu vinu nepodléhá škodám a příkořím rodina — a pravidlo, aby nebyly zatýkány usedlé a zaručené osoby, ukazuje nejen na vyvinutější a upevněné právní poměry, nýbrž i na řady, které až mnohem později došly v městech uznání.

To by tedy byla místa podezřelá, ne-li určité nepravá, která nenáleží do 2. polovice 12. století, nýbrž byla v starý text listiny vsunuta asi v jiné době. Tím se listina něco zjednoduší, ale její hodnota se zcela nepoškozuje. Výklad právních řádů, podávaných v Soběslavově listině, nenáleží na toto místo, jen možno říci, že to, co zůstává v privilegiu přijatelným, nesmí býti pokládáno za plné původní znění — zvláště vsuvka o poměru německé obce k nejvyššímu komorníku mohla nahraditi jinou zásadu — a že nesmí býti ani vše přenášeno do starších ještě dob, krále Vratislava, kdy už kupecká osada německá právně existovala.¹³⁾ Aby se ukázalo, co v Soběslavově privilegiu je ještě staršího původu, z počátků kupecké obce pod pražským hradem, a co z panování Soběslava II., na to nelze pomyslit, k rozeznání není prostředků ani pomůcek.¹⁴⁾ Jestliže se však podařilo určiti mladší vsuvky, je ovšem otázka, kdy tyto interpolace byly provedeny, a protože žádný padělek nebo porušení listiny nedálo se bez příčiny a účelu, který témto dodatkům přísluší smysl. Už prof. Pekařovi¹⁵⁾ byla nápadná jistá nejednotnost listiny, a dělil ji na dvě části. Myslil, že k listině knížete Soběslava byla pražským Němcům vydána listina krále Přemysla I., snad v počátcích založeného města

¹³⁾ To zejména naprostě nekriticky činí B. Bretholz, *Gesch. Böhmens u. Mährens bis zum Aussterben der Přemysliden*, München, Leipzig, 1912, str. 306 a *Gesch. Böhmens u. Mährens I*, Reichenberg, 1921, str. 146; zvláště na druhém místě je ochoten klásti ustanovení Soběslavova privilegia ještě do dávnějších dob nežli Vratislavových, aby prokázal starousedlost německého lidu na české půdě. Jeho neukázněnost je tím horší, že už jiní badatelé zaujali správné stanovisko (srov. Novotný, *České dějiny I, 2*, v Praze 1913, str. 349 a 1029).

¹⁴⁾ To už připomněl Novotný, *České dějiny I, 2*, str. 1029.

¹⁵⁾ Objevy Bretholzovy, čili od které doby sedí Němci v naší vlasti, Brno, 1922, str. 22 sl.; tam také připomenuto, že „listina... budí svým obsahem nejednu pochybnost“.

pražského, že přinášela nová ustanovení, nové články, a že pak v konfirmaci Václava I. došlo k spojení obou listin. Je sice pravda, že se v této Václavově konfirmaci děje odvolání, „*quod Theutunici Pragenses, cives nostri, ad presenciam nostram accedentes predecessorum nostrorum, vide-licet Sobyzlay, illustris ducis Boemie, et patris nostri recolende memorie eiusdem regni incliti regis Primizil, privilegia demonstrantes*“, žádali za jejich obnovení a potvrzení. Ale ta Přemyslova listina mohla býti jen holé potvrzení Soběslavova privilegia beze všech přídavků. Nebyloť zvláště příčiny pro rozmnožení výsady, zejména když nelze přijímati, že by už v Přemyslově době bylo založeno Staré město pražské,¹⁶⁾ a také by v listině, jak je zachována, ta velká událost nezanechala patrnějších sledů. Také kdyby v Přemyslově listině bylo které plus proti Soběslavovu listu, jistě by byla pojata do konfirmace v plném znění a nebyla by její ustanovení snad vsunuta do starších článků nebo k nim přidána bez rozlišení a vyznačena jen jménem knížete Soběslava — Soběslavova listina je v privilegiu krále Václava inserována, počínajíc slovy „*Ego Sobyslaus dux...*“, aniž se slovem Václav zmíňuje, že by některé milosti přidal jeho otec. Takovým způsobem se neděje potvrzování listin a není možno na něj mysliti zvláště v rozvinutější už královské kanceláři Václava I., zejména když by k tomu šlo o listinu otce potvrzovatele. Jestliže předem je zmínka o tom, že Přemysl I. vydal privilegium pražským Němcům, bylo by tím spíše opakováno vytčení v místech, kde by byla kladena pravidla pocházející od něho. že Přemyslův list nebyl nic jiného nežli konfirmace, nerozšířující starého základu, to dosvědčuje místo ve Václavově konfirmaci, že obnovení statutů Václav I. provedl „*litera ad literam, verbo ad verbum... nichil (de his) dementes nec inmutantes, que a prima ipsorum vocacione in Boemiam obtinere per principes meruerunt*“. Lze odtud, tuším, vyvozovati domnění o vědomí starého původu zásad, které byly stvrzovány.

I kdyby Pekařovo posuzování bylo správné, a bylo by lze v listině inserované ve Václavově konfirmaci přijímati dva oddíly, nevysvětlilo by to vsuvky, na něž bylo upozorněno. Ty vsuvky nehodí se ani do Přemyslovy doby, a řeknu hned, že jejich původ není legální. Aby byly vloženy rádnou stvrzovací cestou panovníkovou, tomu nic nena-svědčuje, zvláště když možno pozorovati, jak se dálo zřejmým způsobem, jestliže některý panovník chtěl připojiti vlastní doplnky na rozmnožení

¹⁶⁾ Pekař výslovně praví: „*Prvá polovice vlastního privilegia hlásí se celkem do doby Soběslavovy, druhá do doby Přemysla I.*; v této je již řeč o městě Praze, jež řídí se německým právem (*městská obec pražská založena byla teprv v době Přemysla I.*), v oné vidíme německou obec ustavenou ještě asi jako soukromý spolek a nadanou nižším soudnictvím...“ Je sice pravda, že termín „civitas“ přichází dvakrát v druhé části listiny, ale přece nelze z ní vyčísti tolik, co vyvozuje prof. Pekař. Zvláště pro založení Starého města pražského v době Přemysla I. není v ní jediné opory. Viz následující pozn.

svobod. Toho dokladem je list Václava I. i také list Jana Lucemburského.

Co se týče konfirmací Soběslavova privilegia, jsou všechny vidimusy, přepisujíce předcházející listinu slovo od slova. Z toho už je možno přijmouti, že vsuvky v původní znění, nestaly-li se za Přemysla I., nebyly přičiněny ani v 2. polovině 13. století — Václav II. listinu nepotvrdil — a také ne na počátku 14. století až do r. 1319, do něhož náleží konfirmace Jana Lucemburského. A že některá místa opravdu nebyla prvotně v Soběslavově listině, lze poznati i z toho, že nové články konfirmace Václava I. odporují z části textu, jenž se obyčejně dává Soběslavovu privilegiu už pro dobu jeho vystavení. V listině Václava I. je věta: „*Domos eorum et substanciam [Theutunicorum] seu in suburbio sive in villis, si aliquam culpam inciderint Theutunici, nullus ausu temerario invadere vel diripere audeat nec attemptet nec in ipsos manus violentas quispiam hominum iniciat, sed fideiussoribus exquisitis coram nobis vel nostro camerario pareant iudicandi*“. Jestliže toto ustanovení vydává až král Václav I., není možno, aby už dříve platil paragraf o bezpečnosti Němců před zatčením a vsazením do vězení, když by měli rukojmí a byli usedlí, poněvadž by v tom případě Václavův přídavek neměl významu; také není dobře možno, aby se už v Soběslavově listu mluvilo o „camerarius summus“, když se tu mluví o „camerarius“, a vyloučeno je, aby už dříve platila pro Němce exempce ze soudní pravomoci komorníka, když ve Václavově privilegiu se jeho jurisdikce nad německou obcí zdůrazňuje.

Václavova konfirmace Soběslavova privilegia je velice významná, a to nejen tím, co Němcům více uděluje, nýbrž i tím, jak je označuje. Praví o nich „*Theutunici Pragenses, cives nostri*“, a tento název napovídá závažné právní změny v pražském podhradí spolu s přidanými zásadami o pozemkové držbě, o příslušnosti k soudu krále a komorníka i o osvobození z daně míru a z jiných dávek i noclehů. Němci vcházejíce při założení Starého města pražského¹⁷⁾ na počátku vlády krále Václava I. (1232—34) do městského svazku a stávajíce se měšťany, byli zajištěni ve svých právech a rádech a zvláště zdůrazněna majetková bezpečnost — pozemky, jež si koupili nebo jež byly vysazeny anebo jim od knížat darovány a jež tři léta a tři dny bez odporu drželi, neměly patrně být nijak dotčeny právními převraty — i osobní nedotknutelnost i vynětí z městské jurisdikce a z městských i jiných břemen. Němci ze staré kupecké osady vešli v město jako zvláštní právní enkláva, jako postranní

¹⁷⁾ O vzniku Starého města pražského a o jeho nejstarších právních dějinách nejdůležitější naznačil jsem už, třebas velmi stručně, v knize O vývoji samosprávy pražských měst v Samosprávné knihovně hlav. města Prahy sv. I, Praha, 1927, str. 10 sl.

právo podobného postavení, jako měla i židovská obec,¹⁸⁾ a k nim náleželi i ti Němci, kteří byli na Poříčí ponecháni mimo městské zdi.

Přemyslova konfirmace nevnesla nic nového do vývoje, a poněvadž o Němcích užívá jen označení „*Theutunici Pragenses*“, možno přijmouti, že se do té doby, do r. 1274, nic nezměnilo v poměru německé obce k Starému městu pražskému. Za to však privilegium krále Jana z r. 1319 mohlo by ukazovati zřetelně zcela nový stav. Příjemci listiny jsou jmenováni „*fideles nostri cives Maioris civitatis nostre Pragensis*“ — král připojil k starým právům slib, že chce šlechtice i každého jiného, kdož by měšťanům dlužní i jiné listy vydali, připuzovati bez soudů, aby plnili své závazky, a v případě zajetí měšťana stanovil možnost vyplacení toliko 13 denáry — a to proměnění dopouštělo by přijímati, že se listiny i jejich právní zásady staly majetkem veškeré staroměstské obce a že tedy stará kupecká osada německá, udržující si i po vzniku Starého města pražského některé zvláštnosti, do té doby zcela splynula s ostatním měšťanstvem a vyrovnala právní řády. Ale kdyby se takto Soběslavovo privilegium s potomními konfirmacemi, a zvláště v potvrzení Jana Lucemburského, stalo základní listinou Starého města pražského, bylo by lze očekávat, že se nalezne s nimi nebo alespoň v Janově listině mezi městskými výsadami, ať v originálech nebo v jejich opisech nebo v pozdějších speciálních i hromadných konfirmacích privilegií anebo aspoň v seznamu. Než není tomu tak, a je-li zachován seznam staroměstského archivu asi z r. 1394, ani v něm není stopy po těchto listinách, ačkoliv pochází z doby před ohněm staroměstské radnice r. 1399, kdy zásoba městských písemných památek utrpěla značné škody.¹⁹⁾ Je to podivné, ale nedostačuje, aby se snad už proto řeklo, že všechna listina Jana Lucemburského je padělek, a aby se snad z toho vyvzovalo i podezření co do pravosti inserovaných listin. Janovo privilegium neprojevuje závad, ani ve vlastních složkách ani převzatých z předchozích konfirmací, a tak nutno přistoupiti k vysvětlení zvláštních okolností zachování jiným výkladem. Zdá se, že kupecká osada německá (*mercatores*), pokud byla pojata do zdi Starého města pražského, zvláště když čtvrt ponechaná za hradbami ztrácela na významu, více a více splývala s městanskou obcí, ale přece si uchovávala jisté přednosti podle starých práv. Především asi zůstávala vyňata do jisté míry ze soudní pravomoci městského rychtáře a podléhala rovnou

¹⁸⁾ Privilegium krále Přemysla II. z 29. března 1254. dané všem Židům v jeho zemích (*Čelakovský*. Privilegia měst pražských, Praha, 1886, str. 5, č. 3), v leccemos projevuje podobnost s listinami pražských Němců; zvláště zajímají ustanovení o jejich právním postavení a vynětí z městskéjurisdikce, která nejsou nežli potvrzením staršího právního stavu.

¹⁹⁾ Ten soupis uveřejnil F. Tadra, Kanceláře a písáři v zemích českých za králu z rodu lucemburského, Praha, 1892, str. 269 č. XVI. a J. Teige Základy starého městského písma pražského III. (fragment v Praze 1922) 2. část str. 30; edice pořízena z rukopisu archivu pražské kapituly K 19, fol. 67.

soudu komorníka a krále a řídila se i vlastním rychtářem.²⁰⁾ Proto lze se domnívat, že i Janovo privilegium nebylo vydáno staroměstské obci veškeré, nýbrž jen její části, té části, která na konfirmaci musila mít zájem. To také bylo asi v Janově listu vytčeno, ale při opisování, o něž jde, úmyslně vypuštěno a upraveno, aby se zdálo, že listina nenáleží určité skupině měšťanů, nýbrž celku.

Jestliže takto lze si představit vydání privilegia Jana Lucemburského z r. 1319, v němž byla zejména inserována Soběslavova listina ještě v původním znění, vysvětlí se, že se nezachovaly listiny v městském archivu a že městská správa neměla potřebu, aby je s vlastními výsadními listinami zapsala do svých úředních knih a dávala potvrzovati od panovníků s jinými. Listiny zůstávaly v rukou kupecké osady, a když její zvláštní postavení zaniklo, pozbily ceny, a protože městská práva zatím podávala více, nežli jejich zásady, upadly v zapomenutí a zašly. Jejich znehodnocení stalo se asi při založení Nového města pražského r. 1348, kdy část kupecké osady za hradbami, na půdě převzaté do města založeného Karlem, musila přerušiti spojení s částí v staroměstských hradbách a vejít do Nového města bez zvláštních rozdílů, aby městská správa byla jednotnější a jednodušší.²¹⁾

Až časem obrátili v Starém městě pražském pozornost na tyto listiny, když kdo poznal, že by jich bylo lze využíti v úsilí o rozšíření městských svobod a samosprávy. Tehdy při pořizování přepisu Janova listina byla uzpůsobena, aby platila všemu staroměstskému měšťanstvu, a tehdy do vlastního Soběslavova privilegia byly vsunuty věty i termíny, aby odpovídaly platnému stavu a nárokům doby. Mezi vložkami, jež byly předem naznačeny, snad nejdůležitější místo týká se svobodné volby rychtáře. Bylo pověděno, že takové právo není možné ani ve století 13., natož ve století 12., a není ani nepochybných pramenů, které by mohly nasvědčovati, že svobodná rychtářská volba v českých městech byla povolována a vykonávána bez zeměpanského potvrzení v jejich prvním vývoji. Teprvé

²⁰⁾ Ze takové právní enklávy byly v městech, potvrzuje i městské právo brněnské z počátku 14. století (Rössler, Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. u. XIV. Jhd., Prag 1853, str. 364, čl. 96) předpisující, že v každém městě má býtý jediný rychtář. Tento statut jistě vyplýval ze snahy, aby byla odstraněna postranní práva.

²¹⁾ Ze tyto představy jsou odůvodněné, poznává se z toho, že „vicus Theutonicorum“ udržuje svou existenci až do 14. století — několikrát se určitě připomíná — a že si ještě po založení Nového města zachovávala čtvrt u kostela sv. Klimenta na Poříčí německý živel; to potvrzuje zejména zpráva o visitaci pražských kostelů r. 1379, v osadě sv. Klimenta na Poříčí stěžovali si němečtí osadníci a hosté, že neznajíce česky, nemohou se zpovídati, a farář nedrží kněze, který by mohl jejich německou zpověď slyšeti. Jak se mohlo udržovati zvláštní postavení kupců, vysvitá i z privilegií o placení královských berní; mluví se o osobách (vedle šlechty a duchovenstva) od starodávna osvobozených od povinnosti, tak v listině krále Jana z 27. května 1330, 4. června 1341. Snad možno uvésti i privilegium z 2. ledna 1349, které potvrzuje starodávný obycej, že měšťané a kupci jiných měst, kteří v Praze přebývají a k obecním potřebám nepřispívají, nemají se pokládati za měšťany a obyvatele, nýbrž za hosty a příchozí.

od počátku 14. století projevují se pokusy některých měst, aby získala takovou výsadu. Avšak i když měla úspěch, jsou to přechodné zjevy, které se neudržely, a v každém příkladě dlužno předpokládati, že volba obcí byla vázána na schvalovací akt panovníka. Teprve husitská revoluce učinila z městského rychtáře, královského úředníka, obecního zřízence a vyplnila tužby, které se už dávno hlásily a projevovaly i omezováním rychtářské moci. Ani Staré město pražské s Novým, ačkoliv už účinně podlomila práva městského rychtáře, až do převratu r. 1419 nedošla takového stupně samosprávy, třebas že právě na počátku 15. století úsilí o to je zcela zřetelné a přináší některé zisky. A právě do té doby, kdy byl městský rychtář vyloučen z městské rady a byl prohlašován za pouhého vykonavatele vůle konšelů i kdy mu důchody ze soudů vzaty a vykázán mu pevný plat, hodí se, že do Soběslavova privilegia v Janově konfirmaci byla učiněna, ač ne dosti obratně, příslušná vložka.²²⁾ Proto byla listina také zapsána do pamětní knihy, která měla oficiální ráz pro obsah i způsob vedení, a v čas potřeby měl ji být dán důkaz, že už král Jan Lucemburský takovou milost Starému městu pražskému prokázal, potvrdiv starou listinu německé obce s tím právem. Ale i ostatní vyloučené články zřejmě naleží do počátků 15. století. V té době záleželo, aby byla omezována soudní moc panovníka a jeho úřadů, i pokud šlo o viny t. zv. královské, v té době pronikalo plně vědomí, co je městská svoboda a osobní i majetková bezpečnost měšťanů, v té době také kladena váha, aby měšťan za každé přečinění mohl být pohnán jen na městský soud i aby obce městské byly zbaveny těživých platů a břemen. To vše vešlo do Soběslavova privilegia, a proto se mluví o povinnosti nejvyššího komorníka²³⁾ k německému rychtáři a o jeho právu souditi všecky skutky, proto se mluví o svobodě Němců.²⁴⁾ Je pravda, podle některých vsuvek rozmožuje se moc německého rychtáře, ačkoliv se myslí na přenesení jeho práv na městského rychtáře, jenž spěl ve svém významu v tu dobu k úpadku, ale ten, kdo padělal, chtěl asi zachovati co možná souhlas s pravým

²²⁾ To jsem všechno prokázal v práci Soud a rada v král. městech českých, I. c. str. 40 sl.

²³⁾ Je možné, že na tomto místě bylo staré ustanovení, které bylo podle potřeby upraveno; které však bylo jeho znění, těžko pověděti, možná, že obráceně právě ve prospěch práv komorníka.

²⁴⁾ Městská privilegia potvrzují touhu měst po svobodě a jsou etapy ve vývoji snažení o ni, ale jsou i jiné zřetelné prameny, které je doplňují. V otázce soudní příslušnosti měšťanů k městskému soudu důležité je už privilegium krále Jana z 27. května 1330, v němž povolováno, aby ve světských věcech měšťan, i když by šlo o svobodná pozemská zboží, odpovídali před městským rychtářem a konšely a nikoli na zemském soudě nebo v církevních soudních soudcích, ale vrcholnou cenu má list krále Václava z 21. října 1413, udělující měšťanům Starého města pražského výsadu, že mají toliko před městskou radu být poháněni a tam souzeni, třebas by i sám král nebo jeho jménem některý úředník na ně podal žalobu, a že na nálezu konšelů každý z nich má přestati, i kdyby mu šlo o hrdlo a statek. Toto privilegium musilo být zpět králi dáno a zrušeno, avšak královský list z 9. června 1418 byl jeho náhradou.

zněním privilegia, a pochopoval, že pravomoc rychtáře nebude nebezpečná autonomním snahám, bude-li jeho volba zajištěna obci. Dvojí vložení slova „civitas“ nemělo celkem zvláštního účelu, písář chtěl dosáhnout jasnějšího smyslu příslušných míst, a časově vsunutí mohlo přijít i dříve, nežli hlavní interpolace.

Klade-li se provedení interpolací v Soběslavově privilegiu do prvních let 15. století, vepsání do staroměstské pamětní knihy asi r. 1407 může být toho oporou, i když má některé nedostatky a nepředpokládá, tuším, předlohu v originální listině. Kromě jmenovaných vsuvek dlužno míti Soběslavovo privilegium i jeho konfirmace za pravé, upravení a rozšíření možno pokládati za cílevědomou složku v snahách německé městské správy o rozvoj městské samosprávy. A tato okolnost tím více povznáší cenu těchto dokumentů v historii.

(*Příspěvky k českým pomocným vědám historickým I*, 1929.)

O RUBNÍ PEČETI KRÁLE VÁCLAVA IV.

Probírá-li se historik nejstaršími svazky Rozprav pražské Učené společnosti, neubrání se podivu nad množstvím a závažností themat, která jsou v nich zpracována. Jsou to namnoze základní otázky, které svědčí o zájmu a pohotovosti našich badatelů a které prokazují jejich veliký rozhled po historických pramenech všeho druhu i neúnavou pracovitost. A v jejich řešení je i mnoho důvtipu a vědění, a proto, i když leckdy podněty dávala cizí práce a i když všude nebylo promluveno poslední slovo, jsou platným stupněm ve vědeckém pokroku.

Takové hodnocení naleží i studiím Františka Martina Pelcla, tam uloženým, a mezi nimi vzbuzuje pozornost „Abhandlung über den Ursprung des doppelten Adlers des Römischen Königs Wenzel“¹⁾. Pelcl nepřipadl na tuto otázku sám, vyšel od úsudků německých učenců, ale pokusil se o výklad, který je zajímavý originálností myšlenky i důvody. Jenže Pelcl viděl v problému hluboký taj a zmýlil se. A právě proto, že se Pelcl mýlil, domnívaje se, že v středověké sfragistice a heraldice hráje významnou úlohu symbolika obrazů, ne podobou, nýbrž smyslem, lze se vrátiti k důležitému thematu, zvláště když ani novější bádání nepřineslo nic hodnotného.

Václav IV., syn císaře Karla IV. a Anny Svídnické, narozený v Norimberce 26. února 1361, sotva šestiměsíční má pečeť na smlouvě uzavřené mezi lucemburským a habsburským rodem dne 1. srpna téhož roku. Obraz té pečeti je ve shodě s titulem, který se malému princi dával, „heres regni Boemie“: pečeť nese na osmibokém štítku české královské znamení, dvouocasého lva²⁾). Ale tato pečeť záhy byla vzata z užívání, když Václav byl korunován na českého krále 15. června 1363. Tehdy byla

¹⁾ Abhandlungen der böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften auf das Jahr 1785, Prag 1785, II. Abt., str. 85.

²⁾ Vyobrazení přináší O. Posse, Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige II, Dresden 1910, tab. 7, č. 1. Zajímavé je, že český lev není položen na štít obvyklé podoby; patrně to souvisí s tím, že Václavovi ještě nepříslušelo právo českého panovnického erbu. V této publikaci jsou vyobrazení i jiných Václavových pečetí, II. sv., tab. 7 až 9 a v textu se podává poučení o všech pečetích krále Václava, kteréž se uvádějí i v přehledu ve sv. V, Dresden, 1913 str. 42 a o nichž se mluví ve zpracování, tamže str. 160. Jinak pro pečeť krále Václava důležitá je starší práce Th. Lindnera, Das Urkundenwesen Karls IV. und seiner Nachfolger, Stuttgart, 1882, str. 60 sl. a F. Tadra, Kanceláře a písáři v zemích českých za králů z rodu lucemburského, Praha, 1892, str. 63. Pro úplnost možno uvést, že Václavovy pečeť, rubní a nejstarší majestátní, v mědirytu jsou připojeny v Pelclově rozpravě a i jiné ke knize Lebensgeschichte der Römischen und Böhmi-

O B S A H

	str.
Úvod	7
Manuály radní Nového města pražského z let 1548—1553 a jejich písarí	11
O studiu městských knih českých	52
O nejstarších knihách města Kolína nad Labem	86
O právních rukopisech města Německého Brodu	116
Z nejstarších právních dějin města Plzně	139
Soud zahájený v Plzni za století XV. a právo na něm platné	197
K počátkům městských knih pražských a desk zemských	229
Soud a rada v královských městech českých	240
Na Táboře v letech 1432—1450	273
O pečetích a erbu města Plzně	290
K otázce historické ceny zakládací listiny hodonínské	300
O privilegiu knížete Soběslava pro pražské Němce a jeho konfirmacích	311
O rubní pečeti krále Václava IV.	323
K počátkům pražského města	332
O nejstarších městských knihách českých, pražské a novobydžovské	341
Pražský zlomek komorního registra krále Jana z roku 1312	367
O táborských pečetích a erbech	380
K otázce erbu českého krále	398
Bratislavské »burgum« (K otázce počátků československých měst)	409
Z právních dějin československých měst	426
O hlavních problémech československého archivnictví	458
O poměru knihoven a archivů	492
Vývoj královské české kanceláře	501
O potřebě soupisu a fotografování nápisů	518
O prvopočátcích Prahy	532
Universita Karlova — ústav našeho státu a národa (Dobré zdání z 2. listopadu 1939)	540
Přehled prací akademika V. Vojtíška	555

STUDIE A PRAMENY

Sv. 5.

Sekce filosofie a historie

Akademik Václav Vojtíšek

VÝBOR ROZPRAV A STUDIÍ

Vědecký redaktor a recensent

Dr Zdeněk Fiala

Vydalo Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1953. Redaktoři nakladatelství: hlavní redaktor Dr Milan Skalník, redaktorka publikace Dr Olga Adamová, technický redaktor Jindřich Řehák. Obálku navrhl Jiří Lédr. — Z nové sazby písmem garmond Regál vytiskly Pražské tiskárny, n. p., provozovna 03, Ostrovní 30 — I. vydání, náklad 1650 výtisků (1-1650). Podepsáno k tisku 20. 7. 1953.

301-02/63-1973/1/53/III/2 — 59 — Sazba 17. III. 1953, tisk 8. VII. 1953 — Plánovacích archů 36,37 — autorských archů 44,72, vydavatelských archů 45,33 — Stran 580, přil. 1 — Papír 222-17, formát 70×100 cm, 80 g.

Cena váz. Kčs 60.—

DT 950.2 (081)